

Redaktionelt forord

- Den slovenske skole

Filosofien lever normalt et henslumrende liv på universitetets gange, hvor man vises rundt, som på et museum, i filosofihistorien. For så vidt er det den eneste måde at vedligeholde filosofien på, men en gang imellem sker der alligevel det mirakuløse, at filosofien pludselig finder en ny form, en ny måde at tænke på, en ny entusiasme. Filosofien bliver da noget, som også kan være med til at præge en tid og et samfund. Filosofien bliver måske endda noget, som kan omskabe selve rammerne for menneskelig erkendelse. Det var eksempelvis tilfældet i antikkens Grækenland, hvor filosofien opstod, det var tilfældet i oplysningstidens og romantikkens Tyskland, og det var tilfældet i efterkrigstidens Frankrig. Hvis man skulle være lidt fræk, kunne man hævde, at filosofien i dag kommer fra Slovenien – og at det er hos medlemmerne af 'den slovenske skole', man finder filosofisk tyngde, friskhed og vid, samt skarpe analyser af fænomener i samtiden. Med dette nummer af Slagmark introduceres den slovenske skole i sin helhed for første gang til et nordisk publikum. Allerede her begynder vanskelighederne dog, idet skolen ikke engang vil kaldes en skole. Som Slavoj Žižek (f. 1949), skolens fremmeste filosof, siger det i et interview fra 2004, der også er inkluderet i dette nummer: "Det er en ikke-eksisterende skole!" Med andre ord er den slovenske skole, for så vidt man altså overhovedet kan tale om en skole, måske snarere at forstå som en begivenhed i tænkningen. Dens medlemmer arbejder ikke ud fra et bestemt program, der så kan appliceres på ethvert givent tilfælde – som f.eks. i Jürgen Habermas' værksted, hvor yngre forskere netop bliver 'skolet' i mesterens system. Når vi i dette nummer af Slagmark konstant omtaler 'den slovenske skole', er det altså med dette væsentlige karakteristikum in mente: At den slovenske skole arbejder ud fra en kærlighed til tænkningen som det, der netop sprænger programmet. Vi forsøger gennem hele nummeret at afsøge, forklare og beskrive, hvad denne tænkning nærmere bestemt består i, og hvad det egentlig er, slovenerne vil og gør.

I indledningen til sit første store værk, *Ideologiens sublime objekt* fra 1989, nævner Slavoj Žižek tre formål med bogen: At introducere franskman-

den Jacques Lacans psykoanalyse, at reaktualisere den tyske tænker G.W.F. Hegels filosofi, og at bidrage til en ny forståelse af ideologibegrebet. Disse tre elementer – Lacan, Hegel, ideologi – er omdrejningspunktet for Žižeks bog, men det er næppe helt forkert at hævde, at de også er omdrejningspunktet for den slovenske skole som sådan. Vi vil derfor kort berøre de tre elementer og den måde, de spiller sammen på.

Psykoanalysen, nærmere bestemt den franske psykoanalyse, som den er udformet af Jacques Lacan, er måske det umiddelbart mest mærkværdige element her: Er psykoanalysen ikke død? Og hvad skal vi bruge en mærkelig sneegl som Jacques Lacan til, der var berømt og berygtet for at tale i gåder? Žižek og de andre slovenere er helt klare i spytet: Psykoanalysen er bestemt ikke død, snarere er det omvendt, at begrebet om det ubevidste må indskrives i hjertet af filosofien selv, hvis vi overhovedet skal gøre os nogen forhåbninger om at redde muligheden for tænkning.

Man kan sige, at der er to former for tænkning, som må reddes: Den tænkning, som kan analyseres, og den tænkning, som kan affirmeres. Først den tænkning som kan analyseres: På den ene side må det nemlig stadig være muligt at beskrive og undersøge os mennesker som underlagt 'ideologiske strukturer', selvom vi angiveligt lever i post-ideologiske tider. Vi er godt nok ikke hjernevaskede soldater, der bare parerer ordre. Men der er alligevel noget underligt i, at vi lever vore liv, som vi gør; at vi på dette høje stadie af civilisation stadig tænker dårligt om mennesker med en anden hudfarve; at vi kan finde på at bekrige andre lande uden folkeretsligt grundlag; at vi tager del i udbytning af den tredje verden for at redde vor egen konkurrenceevne; at vi forbruger alt for meget og sviner miljøet til osv. osv. Ifølge Žižek er det, som skal forklares, at vi for så vidt godt ved alt dette, at vi udmærket kender tingenes tilstand, men at vi alligevel fortsætter, som om intet var hændt. Hvad Žižek kan beskrive er med andre ord, hvordan ideologien opretholdes af en 'kynisk' holdning, dvs. hvordan man sagtens kan tage afstand til sig selv og sit liv (kritisere det, grine ad det osv.), men hvordan denne afstand netop er en betingelse for ideologien, sådan at tingene fortsætter nøjagtig som før. Ideologien er på den måde ubevidst – den kendetegnes af en viden, der ikke vil vide af sig selv. Eller en 'viden, der ikke ved sig selv', som Lacan siger om det ubevidste. Det bringer os nu til den anden form for tænkning, den som kan affirmeres: På den anden side er det jo netop psykoanalysens opgave at bringe den ubevidste viden frem. Det hele er der sådan set allerede – vi ved allerede en masse om vore liv – det skal bare approprieres. Den ubevidste viden skal 'komme til sig selv' for at bruge en passende hegeliansk term. Vigtigt er det

at bemærke, at psykoanalysen faktisk går perfekt i spænd med den klassiske filosofiske tænkning; det er ganske enkelt fejlagtigt at hævde, at psykoanalysen handler om dybe, dyriske drifter, eller at den er en slags ubegrundet plattenslageri, der ser fallosser alle vegne. Psykoanalysen handler om tænkning. Som Žižek skriver: For at redde tænkningen må man gå til psykoanalysen. Men for at redde Lacan fra at falde i post-ideologernes (postmodernisternes) kløer, må man til gengæld bringe ham i samspil med den klassiske, især tyske, filosofi.

Lacan, Hegel, ideologi. Det er på flere forskellige måder væsentlige omdrejningspunkter for den slovenske skoles tænkere. Især for den slovenske trojka, som Žižek kalder den, og som dette nummer primært fokuserer på, bestående af ham selv, Mladen Dolar (f. 1951) og Alenka Zupančič (f. 1966). Hvor Žižek i en årrække, måske i virkeligheden altid, har været den mest udfarende og underholdende, hvilket har skabt ham et kæmpe navn i efterhånden det meste af verden, er Dolar hans gamle makker og sparringspartner, der hele tiden har bevaret overblikket og formået at sætte tingene i perspektiv, næsten som om han ved, hvordan det hele ender. Dolar er en klassisk intellektuel med en enorm viden om filosofihistorien, om historie generelt, og om kunst og politik. Han er desuden Hegel-ekspert, og han er omgærdet med stor respekt i Slovenien blandt andre undervisere og studerende (nogle kalder ham ganske enkelt 'boss'). Zupančič er nyeste skud på stammen af filosoffer med et originalt greb på filosofien. Hun er kendetegnet ved næsten at være endnu mere radikal og konsekvent i sin tankegang end både Žižek og Dolar. Når hun skriver om Kant, som hendes ph.d.-projekt handlede om (undertitlen var 'Kant, Lacan'), så går hun hele vejen og advokerer for selve sammenfaldet mellem diabolisk ondskab og frigørende etik. Når hun skriver om komedie, så deler hun straks op, og siger, at der er 'reaktionære komedier', og at der er 'progressive komedier'... Omslaget til denne bog viser et skilt, som man kan finde flere steder i Slovenien, hvor der er en skole i nærheden. I en vittig beskrivelse udviklet af en af bidragyderne til dette nummer, Henrik Jøker Bjerre, kan skiltet i denne sammenhæng, forstås således: "Det er Slavoj forrest, banebryderen, Alenka lige i hælene, og Mladen med overblikket".

Trojkaen af Žižek, Dolar og Zupančič er det nærmeste, man i dag kommer en fasttømret enhed inden for den slovenske skole, men der er flere beslægtede tænkere i deres omgangskreds. Samme Henrik Jøker Bjerre giver i sin oversigtartikel i dette nummer, 'Skolen der ikke stopper med ikke at etablere sig', en opdateret beskrivelse af den slovenske skoles status og omfang. Af de ældre slovenske filosoffer bør især nævnes: Rastko Močnik, Rado Riha

og Renata Salecl. Af de yngre bør især nævnes: Aleš Bunta og Tadej Troha. Som Jøker Bjerre også skriver, kan man også identificere et slovensk medlem ved den måde, som vedkommende skriver på; man kan faktisk sige, at der er noget, der hedder, at skrive 'en slovensk bog'. Ideen er at tage et lidt perifert filosofisk emne og pludselig rykke det ind midt i selve kernen af filosofien, som Dolar f.eks. gør med stemmen, som Zupančič gør med komedien, som Aleš Bunta gør med begrebet om dumhed, eller som Tadej Troha gør med begrebet om slutningen. Hvad angår Žižek og *Ideologiens sublime objekt*, kunne man med god ret spørge: Hvis det virkelig blot handler om psykoanalyse, idealistisk filosofi og ideologikritik, hvorfor så alle disse referencer til Alfred Hitchcocks film? Hvorfor al denne snak om Mister Darcy, 'jøden' og Parsifal? Hvad har Lenin at gøre med opera og gamle jugoslaviske anekdoter? Man kan sige, at det er et spørgsmål om stil ('Žižek ønsker blot at eksemplificere sine filosofiske antagelser gennem let forståelige referencer'), man kan sige, at det er et spørgsmål om underholdningsværdi ('Žižek demonstrerer, at tung filosofi også kan være sjov'), men i begge tilfælde vil man gå fejl, når man afskriver de perifere fænomener som overfladiske elementer. Pointen for Žižek er ikke, at filosofien er tænkt ét sted og derefter kan appliceres på disse fænomener. Pointen for Žižek er, at filosofien altid allerede er på spil i disse fænomener. De slovenske tænkere har ganske enkelt en overraskende evne til at identificere emnefeltet, som ingen havde tænkt på før (eller tænkt på således før), for derefter at vise hvordan forståelsen af dette emnefelt er uomgængeligt for filosofien.

Skolens største bedrift indtil videre har dog været at tage noget, som selv i filosofien har været perifert i de seneste år, nemlig *filosofien selv* – kærligheden til tænkningen – og brutalt rykke den ind midt i filosofien.

Først i nummeret bringer vi et interview med Slavoj Žižek, hvori han beskriver, hvordan han blev introduceret for filosofi, og hvor han giver et indblik i sin grundlæggende opfattelse af filosofi. Desuden fortæller han om, hvordan den slovenske skole opstod i og med oprettelsen af 'Selskabet for Teoretisk Psykoanalyse'. Žižek beskriver, hvordan fødslen ikke var nem, og hvordan han selv måtte gå arbejdsløs i mange år, officielt for ikke at være marxistisk nok i sin tænkning. Derudover forklarer Žižek mere om sit forhold til især Immanuel Kant, Jacques Derrida og Jacques Lacan.

Som opfølgning på Žižeks egen beskrivelse af den slovenske skoles fødsel

bringer vi **Henrik Jøker Bjerres** artikel, 'Skolen der ikke stopper med ikke at etablere sig selv'. Artiklen er blevet til efter en rejse til Ljubljana, hvor forfatteren bl.a. har interviewet et af skolens medlemmer, Mladen Dolar. Jøker Bjerre undersøger skolens historie i dybden og udlægger i detaljer, hvordan skolens mest særegne kendetegn er, at den aldrig har etableret sig. Han argumenterer videre, at dette faktisk kan siges at være en af dens centrale dyder. Jøker Bjerre undersøger også skolen i bredden, så at sige, ved at give et overblik over de nyere slovenske filosoffer.

Kasper Porsgaard Nielsen skriver om Alenka Zupančič' teori om komedien, som den er fremlagt i hendes bog *The Odd One In* fra 2008. Den første del af artiklen viser, hvordan Zupančič' teori positionerer sig inden for feltet af klassiske forståelse af komedier og latter, mens den anden del afdækker de to vigtigste inspirationskilder bag den; Hegel og Lacan. Artiklen viser – blandt andet gennem en analyse af det klassiske komiske eksempel med baronen, der glider i bananskrællen – at det netop er i det frugtbare møde mellem Hegel og Lacan, at styrken i Zupančič' teori om komedie skal findes. Desuden behandler artiklen Lacans begreb om 'objekt lille a'.

I **Søren Bo Aggerbeck Larsens** artikel 'Venstrefløjens bibel' beskrives en række affiniteter mellem Slavoj Žižeks politiske filosofi og den danske filosof Søren Kierkegaard. Artiklen undersøger, hvordan Žižek genopliver en række temaer fra den kristne tænkning, og hvordan disse temaer kan danne rammerne for en genoplivet venstrefløj. Her fokuserer artiklen især på begrebet om 'det konkrete universelle' hos Žižek og Kierkegaard, og den belyser det gennem en engageret diskussion af en sketch fra Monty Pythons *Life of Brian*.

Fra Slavoj Žižeks politiske filosofi går vi over til de politiske implikationer af Alenka Zupančič' værk om Immanuel Kant, *Ethics of the Real* fra 2000. Her engagerer artiklens forfatter **Henrik Jøker Bjerre** sig i en levende diskussion med Zupančič' værk og går nye veje i opgøret med den liberalistiske brug og læsning af Kant. Artiklen diskuterer 'handlingens logik', som ifølge Zupančič netop er et fortrængt element af Kants moralfilosofi i den nyere Kant-forskning, og således (gen)opstår pludselig en langt mere radikal og lidt uhyggelig Kant, der insisterer på at overkomme den moralske nihilisme i det nutidige samfund gennem genuine politisk-moralske handlinger.

Brian Benjamin Hansen undersøger i sin artikel, 'Opsang til det hele', et muligt forhold mellem sang og politik. Artiklen introducerer til Mladen Dolars teori om stemmen, som den er fremlagt i bogen *A Voice and Nothing more* fra 2006, men fokuserer især på fænomenet 'sang'. Artiklen analyserer

i den forbindelse en hændelse, hvor Slavoj Žižek ville have hele publikummet til en akademisk konference op at stå for at synge *Internationale*. Det gennemgående spørgsmål i artiklen er, hvorvidt politisk frigørelse kan have noget at gøre med sang. Og hvis den har, hvordan man i så fald kan arbejde sig igennem den tavshed, som mødte Žižeks opfordring på konferencen.

Nicolai von Eggers forsætter det politiske spor, men i en mere sociologisk kontekst, i sin artikel 'Kig ned! - mod en žižekiansk klasse teori'. Omdrejningspunktet for artiklen er en diskussion af klassebegrebet, der i dag synes opløst til fordel for en meget mere individbaseret forståelse af samfundet. I artiklen føres vi igennem denne individbaserede samfundsforståelse og frem til Žižeks unikke måde at kombinere Karl Marx' idé om klasser med Jacques Lacans idé om traumat. Det viser sig, at man med Žižek kan forstå klasserne som indskrevne i individerne selv, dvs. givet ved den måde, hvorpå de forholder sig til samfundets grundlæggende traume. Artiklen fører os gennem disse måder eller positioner ved hjælp af eksempler som f.eks. Bonderøven, Pia Kjærsgaard og 'Occupy Wall Street'-bevægelsen, og bidrager på den måde til en ny forståelse af klasse teorien.

I dette nummers sidste temaartikel tager Rasmus Ugilt livtag med de filosofiske implikationer af Mladen Dolars teori om 'stemmen' fra *A Voice and Nothing More*. Artiklens første del er et opgør med den franske filosof Jacques Derrida, mens den anden del tager udgangspunkt i de tre Franz Kafka-noveller: *Sirenernes tavshed*, *Sangerinden Josefina eller musefolket* og *En hunds forskning*, hvor Dolars pointer, hinsides Derrida, bliver udfoldet. Et underliggende tema for artiklen er arven fra G.W.F. Hegel. Det er ved at bringe hans filosofi sammen med Dolars og Kafka-læsningerne, at det viser sig, at det er selve spørgsmålene om forholdet mellem varen og intet og den menneskelige frihed, der er på spil.

I Intermezzoet bringer vi et interview med den amerikanske politolog Francis Fukuyama, hvor han diskuterer, hvad han engang har kaldt 'den farligste idé i verden'; nemlig transhumanisme. Transhumanisme er overlagt ombygning af den menneskelige krop, som kan gøre den stærkere, klogere, samvittighedsløs og potentielt få den til at leve for evigt. Fukuyama forholder sig i interviewet til de filosofiske, moralske og politiske dilemmaer, de nye transhumanistiske teknologier bringer, og manglen på offentlig engagement i diskussionen og lovgivningen omkring disse teknologier.

På redaktionens vegne

Nicolai von Eggers og Brian Benjamin Hansen